

ZELENE KNJIŽNICE ZA ZELENU PISMENOST: HRVATSKO ISKUSTVO

GREEN LIBRARIES FOR GREEN LITERACY: CROATIAN EXPERIENCE

Božica Dragaš
Knjižnice grada Zagreba
bozica.dragas@kgz.hr

UDK / UDC 027.3:502/504
Pregledni rad / Review paper
Primljeno / Received: 27.8.2017.
Prihvaćeno / Accepted: 2.11.2017.

Sažetak

Cilj. U članku se o hrvatskim „zelenim knjižnicama“ govori u značenju knjižničnih programa i usluga usmjerenih na informiranost korisnika o održivom razvoju društva i nužnosti zaštite okoliša te stjecanje znanja i vještina potrebnih za poboljšanje kvalitete vlastitoga života, a time i života čitave zajednice. Cilj je teksta da omogući uvid u raspon ideja i mogućnosti koje su hrvatske knjižnice dosad ostvarile u svojim nastojanjima da učinkovito spoje knjižničarstvo i ekologiju.

Metodologija. Kronološkim slijedom prikazani su primjeri počevši od 2011. godine, kada je Društvo bibliotekara Istre pokrenulo projekt *Zelena knjižnica*, koji je bio pokretač razvoja sustavnih knjižničnih zelenih programa u različitim vrstama knjižnica diljem Hrvatske. Odabrani su oni primjeri o kojima se izlagalo na stručnim skupovima te o kojima je pronađen izvor u obliku objavljenog članka ili obavijesti na mrežnim stranicama knjižnice.

Rezultati. Među rezultatima ističe se važnost suradnje knjižnica s različitim ustanovama, udrugama i pojedincima koji se bave održivim razvojem, zaštitom biljnoga i životinjskoga svijeta te očuvanjem okoliša. Mnogi su programi realizirani u neposrednoj suradnji knjižnice i lokalne zajednice, potvrđujući važnost knjižnice pri osluškivanju potreba svojih korisnika.

Društveni značaj. U IFLA-inoj „Izjavi o knjižnicama i razvitku“ (2013.) donosi-telji odluka pozvani su da prepoznaju knjižnice kao pouzdane ustanove za provedbu programa kojima se može dati znatan doprinos rješavanju problema održivosti na razini cijele zajednice.

Originalnost. Prvi ovakav prikaz dosadašnjih hrvatskih praksi i iskustava to zorno potvrđuje, dok knjižničarima može poslužiti kao putokaz i motivacija za daljnji rad.

Gljučne riječi: ekologija, održivi razvoj, zelena knjižnica, zelena pismenost, zaštita okoliša.

Abstract

Purpose. The paper deals with the Croatian “Green libraries”, discussing the meaning of the library programs and services focused on educating users about sustainable development of society and importance of environmental protection as well as learning life-improving skills that affect not only individuals but the whole society. The goal of the article is to offer an insight into the range of ideas and possibilities that Croatian libraries have accomplished so far in their efforts to effectively connect librarianship and ecology.

Methodology. The examples are presented chronologically beginning with the year 2011, when the *Association of Istria Librarians* started the “Green library” project, within which many green library programs were initiated and have been carried out ever since in different types of libraries throughout Croatia. The discussed examples of green libraries were selected by certain criteria: they were presented at *professional conferences*, *described in published articles*, or there were information about them on the libraries’ web pages.

Findings. The accomplishments of the Croatian “Green libraries” prove that libraries conduct a wide array of activities as part of the program. The cooperation between libraries and different institutions, associations, and individuals that deal with sustainable development, fauna and flora preservation, and environmental protection is particularly important. Many of these programs have been initiated through s direct cooperation between libraries and local communities, proving the importance of recognizing and taking into account library users’ demands.

Social implications. In its “Statement on Libraries and Development” (2013), IFLA invited policy and decision makers to recognize libraries as reliable institutions carrying out programs which contribute significantly to solving sustainability issues concerning the entire community.

Originality. The article offers the first overview of the previous Croatian practices and experiences with “Green libraries”, which can serve as guidelines and motivate other librarians in their future work.

Keywords: ecology, environmental protection, green library, green literacy, sustainable development

1. Uvod

Izraz „zelena knjižnica“ najčešće se upotrebljava u dvama značenjima. Prvo značenje odnosi se na knjižničnu zgradu i uvriježeno je kako u kolokvijalnom diskursu tako i u knjižničarskoj literaturi.¹ Prema *online* rječniku za informacijske i komunikacijske znanosti *Online Dictionary for Library and Information Science* (ODLIS), zelena knjižnica naziv je za knjižničnu zgradu koja je projektirana i izgrađena tako da u najmanjoj mogućoj mjeri nepovoljno utječe na okoliš.² U tom smislu, održivost knjižnice može se ticati njezina građevinskoga materijala, primjene energetske efikasne mjere i upotrebe obnovljivih izvora energije, kao i odgovornoga postupanja s otpadom. Interes za „zeleni dizajn“ knjižničnih prostora intenzivirao se od prosinca 2007. godine, kada se u Chicagu, u organizaciji *Library Journal Design Institutea*, održao seminar *Krenimo na zeleno* (engl. *Going green*).³ Na tom su susretu arhitekti, knjižničari i urbanisti razmijenili najnovija dostignuća i rješenja koja se primjenjuju pri oblikovanju knjižničnih zgrada u skladu s ciljevima održivog razvoja.⁴ U Sjedinjenim Američkim Državama takve se zgrade procjenjuju prema certifikacijskom sustavu LEED (*Leadership in Energy and Environmental Design*)⁵, koji je od 2000. godine nacionalni standard za komercijalne i institucionalne zgrade.

Na mrežnim stranicama portala *Zelene knjižnice* (engl. *Green Libraries*)⁶, koji okuplja informacije o zelenim i održivim knjižničnim zgradama u Sjevernoj Americi, navodi se da je zelena zgrada ona u čiju su izgradnju uključena sljedeća obilježja: odabir i razvoj održive lokacije; zaštita vode; energetska efikasnost; lokalni resursi, postojanost materijala i smanjenost otpada; kvaliteta unutarnjeg okoliša; inovacija u dizajnu. Na portalu su opisane četrdeset dvije zelene knjižnične zgrade s podacima o vrsti LEED-certifikata koje posjeduju.

Drugo značenje izraza „zelena knjižnica“ odnosi se na knjižnične programe i usluge usmjerene na razvoj zelene pismenosti, odnosno jačanje svijesti i informiranosti o održivom društvu i zaštiti okoliša, razvoj sposobnosti kritičkoga

¹ Auliso, G. J. Green libraries are more than just buildings. // *Electronic Green Journal* 35, 1, (2013), str. 1. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <http://escholarship.org/uc/item/3x11862z>.

² Reitz, J. M. Online dictionary for library and information science. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <http://www.abc-clio.com/ODLIS>.

³ Antonelli, M. The green library movement: an overview and beyond. // *Electronic Green Journal* 27, 1(2008), str. 3. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <http://escholarship.org/uc/item/39d3v236>.

⁴ Kuzyk, R. Going green // *Library Journal*. 15.5. 2008. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <http://lj.libraryjournal.com/2008/05/events/going-green>.

⁵ LEED - leadership in energy & environmental design. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <http://leed.usgbc.org/leed.html>.

⁶ What is a green building? green libraries. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <http://www.greenlibraries.org>.

mišljenja o ekološkim temama, kao i na stjecanje znanja i vještina potrebnih za poboljšanje kvalitete vlastitoga života, a tako i života čitave zajednice.

U tom se značenju uloga knjižnice tematizira i u jednom od najranijih članaka o zelenim knjižnicama⁷, radu Jamesa and Suzanne LeRue „Zeleni knjižničar“ (engl. *The Green Librarian*). Objavljen je u veljači 1991. godine u časopisu *Wilson Library Bulletin*, u broju koji je sadržavao tematski odjeljak nazvan *Knjižnice i okoliš*. U članku se posebno izlaže koji su postupci i u privatnom domu i u knjižnici podržavajući za okoliš.⁸

Taj se rad također bavi zelenom knjižnicom u drugom navedenom značenju. U njemu se kronološkim slijedom daje pregled razvoja zelenih programa u hrvatskim knjižnicama, počevši od 2011. godine kada je Društvo bibliotekara Istre pokrenulo projekt *Zelena knjižnica*. Bio je to pokretač razvoja sustavnih knjižničnih zelenih programa koji se otad počinju provoditi u različitim vrstama knjižnica diljem Hrvatske.

U radu su navedeni primjeri koji su u razdoblju od pokretanja istarskoga projekta do rujna 2017. godine predstavljeni u člancima objavljenim u stručnim časopisima (*Knjižničarstvo*⁹, *Novosti Hrvatskoga knjižničarskog društva*¹⁰, *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*¹¹), odnosno oni o kojima su održana izlaganja na sljedećim, kronološki navedenim, stručnim skupovima: **na 38. skupštini Hrvatskoga knjižničarskog društva**¹², 15. okruglom stolu o slobodnom pristupu informacijama „Knjižnice i održivi razvoj“¹³, **41. skupštini Hrvatskoga knjižničarskog društva**¹⁴, Okruglom stolu o „zelenim“ programima knjižnica u Hrvatskoj¹⁵, 128. kolokviju Centra za znanstvene informacije¹⁶ te Zelenom festivalu – (O)krenimo na zeleno.¹⁷

⁷ Antonelli, M. Nav. dj., str. 2.

⁸ LeRue, J.; S. LeRue. The green librarian. // *Wilson Library Bulletin* 65 (1991), str. 27-33.

⁹ Knjižničarstvo. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <http://www.knjiznicarstvo.com.hr/>.

¹⁰ Hrvatsko knjižničarsko društvo. Novosti. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <https://www.hkdruštvo.hr/hkdnovosti>.

¹¹ Vjesnik bibliotekara Hrvatske. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <https://www.hkdruštvo.hr/vjesnik-bibliotekara-hrvatske/index.php/vbh>.

¹² 38. skupština Hrvatskoga knjižničarskog društva. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <https://www.hkdruštvo.hr/hr/skupovi/program/198>.

¹³ 15. okrugli stol o slobodnom pristupu informacijama “Knjižnice i održivi razvoj”. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <http://hkdruštvo.hr/hr/skupovi/skup/291>.

¹⁴ 41. skupština Hrvatskoga knjižničarskog društva. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <http://hkdruštvo.hr/clanovi/alib/datoteke/file/Program%20kona%C4%8Dni.pdf>.

¹⁵ Okrugli stol o „zelenim“ programima knjižnica u Hrvatskoj. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/okrugli-stol-o-zelenim-programima-knjiznica-hrvatskoj/>.

¹⁶ 128. kolokvij Centra za znanstvene informacije. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <https://www.lib.irb.hr/edukacija/prosla-dogadanja/47-zeleneknj>.

¹⁷ Zeleni festival – (O)krenimo na zeleno. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/zeleni-festival-okrenimo-na-zeleno>.

Svrha je pregleda stjecanje uvida u raspon ideja i mogućnosti koje su hrvatske knjižnice dosad ostvarile u svojim nastojanjima da učinkovito spoje knjižničarstvo i ekologiju.

2. Ekološka ugroženost planeta Zemlje i put do promjene

„Izveštaj o stanju planeta“ (engl. *Living Planet Report*)¹⁸ vodeća je svjetska znanstveno utemeljena analiza koju provodi WWF, Svjetska organizacija za zaštitu okoliša (engl. *World Wildlife Fund*).¹⁹ Izveštaj se objavljuje svake dvije godine, a donosi podatke o ekološkom zdravlju Zemlje te utjecaju ljudskih aktivnosti na planet.

U posljednjem objavljenom Izveštaju navodi se da su globalne populacije riba, ptica, sisavaca, vodozemaca i gmazova između 1970. i 2012. godine, kada datiraju posljednji dostupni podaci, smanjene za 58 posto.²⁰ U tekstu se upozorava da bi životinjski i biljni svijet već do kraja ovog desetljeća mogao doživjeti drastičan pad od čak 67 posto u odnosu na brojnost otprije pola stoljeća.²¹ Istraživanje organizacije Global Footprint Network²², koje je također uključeno u ovaj izvještaj, pokazuje da ekološki otisak, kojim se mjeri upotreba robe i usluga dobivenih iz prirode upućuje na to da čovjek trenutačno troši kao da na raspolaganju ima više od jedne i pol Zemlje.²³

Glavne prijetnje vrstama utvrđene u Izveštaju izravno su povezane s ljudskim aktivnostima, od nestanka staništa do uništavanja i prekomjernog iskorištavanja divljih vrsta.²⁴ Kako bi skrenuli pozornost na tešku aktualnu ekološku situaciju, znanstvenici upozoravaju da Zemlja prelazi u novo doba geološkog razvoja, u antropocen.²⁵ Tijekom antropocena klima se ubrzano mijenja, oceani postaju kiseli, a cijeli biomi nestaju – i sve to brzinom koja je mjerljiva trajanjem jednoga ljudskog života. No u opasnosti nisu samo divlje biljke i životinje nego je i sve

¹⁸ Living planet report 2016. // World Wildlife Fund (WWF) [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <https://www.worldwildlife.org/publications/living-planet-report-2016>.

¹⁹ World Wildlife Fund (WWF). [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <https://www.worldwildlife.org/>.

²⁰ Living. Nav. dj., str. 6.

²¹ Isto.

²² Global footprint network. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <http://www.footprintnetwork.org>.

²³ Ecological footprint. // Global footprint network. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <http://www.footprintnetwork.org/our-work/ecological-footprint/>.

²⁴ Living. Nav. dj., str. 16.

²⁵ Isto, str. 5.

više ljudskih žrtava narušenosti stanja u prirodi. Također, to razdoblje neki stručnjaci već nazivaju šestim masovnim izumiranjem u povijesti planeta.²⁶

Kako bi se okoliš očuvao, ističe se u Izvještaju²⁷, uz gospodarski i društveni razvoj potrebna je hitna sustavna promjena koju će provesti pojedinci, tvrtke, udruge i vlade radi prelaska s kratkoročnog i neodrživog pristupa na vizionarski pristup kojim se poštuju buduće generacije.

Pojam održivog razvoja *Svjetska komisija za okoliš i razvoj (Brundtlandska komisija)* definirala je još 1987. godine kao „razvoj koji zadovoljava potrebe današnjice, a pritom ne ugrožava potrebe budućih generacija“.²⁸ Ujedinjeni narodi glavno su globalno tijelo za kreiranje smjernica održivog razvoja, pri čemu su međunarodni dokumenti zaključeni pod okriljem UN-a opći regulatorni okvir za pitanja održivog razvoja.

U rujnu 2015. godine održana je UN-ova svjetska konferencija o održivom razvoju²⁹ na kojoj su države članice Ujedinjenih naroda usvojile „Program održivog razvoja do 2030. godine“, nazvan „Agenda 2030“.³⁰ Sedamnaest formuliranih ciljeva održivog razvoja, koji se nazivaju i „Globalnim ciljevima“, usmjereni su prema iskorjenjivanju siromaštva, borbi protiv neravnopravnosti i nepravde te rješavanju pitanja klimatskih promjena.³¹

Na predstavljanju posljednjeg „Izvještaja o stanju planeta“ u Zagrebu istaknuta je vjera u mogućnost ostvarenja „Agende 2030“ *pod uvjetom da svi ljudi počnu djelovati odmah i u istom smjeru: „Samo suradnjom možemo osigurati bolju budućnost za sve, nema plana ‘B’ jer nema ni planeta ‘B’*“.³²

Hrvatska se u svjetske i europske procese dogovaranja o održivom razvoju uključila još 1972., uoči održavanja I. konferencije UN-a posvećene zaštiti oko-

²⁶ Kolbert, E. Šesto izumiranje : (sudbina vrsta u čovjekovim rukama). Zagreb : Znanje, 2015. Str. 4-21.

²⁷ Living. Nav. dj., str. 28.

²⁸ Our common future, chapter 2: towards sustainable development. // Our common future: report of the World Commission on Environment and Development. UN Documents, A/42/427. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <http://www.un-documents.net/ocf-02.htm>.

²⁹ UN sustainable development summit. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <http://www.un.org/sustainabledevelopment/summit>.

³⁰ Transforming our world: the 2030 agenda for sustainable development. // Sustainable development knowledge platform. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>.

³¹ UN. Sustainable development goals. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <http://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals>.

³² Promjene u energetsom sustavu i proizvodnji hrane jedina su šansa oporavku planeta.// World Wildlife Fund (WWF). 27.10.2016. | WWF. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <http://croatia.panda.org/?282701/Promjene-u-energetsom-sustavu-i-proizvodnji-hrane-jedina-su-sansa-oporavku-planeta>.

liša, kada je donijela „Rezoluciju o zaštiti čovjekove sredine“.³³ Također je vrlo rano prepoznala da, osim znanstvenika, stručnjaka, ekoloških aktivista i političara, na promjenu prehrambenih, energetske i financijskih sustava svojim načinom života može utjecati svaki pojedinac. U „Deklaraciji o zaštiti okoliša“, donesenoj u Hrvatskoj 1992. godine, među ostalim, navodi se da je „pravo pojedinca da zna i da ima pristup informacijama o stanju okoliša i prirodnih resursa, pravo da bude konzultiran i da sudjeluje u odlučivanju o aktivnostima koje će imati značajan utjecaj na okoliš, te pravo na zakonska sredstva i naknadu za one čije je zdravlje ili okoliš bio ili može biti ozbiljno ugrožen.“³⁴

Zakonom o zaštiti okoliša iz 2007. određena je „Strategija održivog razvitka Republike Hrvatske“³⁵, u kojoj se također naglašava potreba intenzivnog i sustavnog informiranja javnosti u svrhu podizanja svijesti građana i poticanja na sudjelovanje.

3. Uloga knjižnice u jačanju svijesti o održivom razvoju društva i nužnosti zaštite okoliša

Međunarodni savez knjižničarskih društava i ustanova (IFLA) u svojoj je „Izjavi o knjižnicama i razvitku“³⁶ (2013.) naglasio da knjižnice imaju prirodnu ulogu pružanja pristupa informacijskim sadržajima i uslugama koje podupiru održivi razvoj te je pozvao donositelje odluka da ih prepoznaju kao pouzdane ustanove za provedbu zelenih programa, kojima one mogu dati znatan doprinos rješavanju problema održivosti na razini cijele zajednice. To se podjednako odnosi na sve vrste knjižnica, s tim da narodne knjižnice tu imaju prednost jer su one javno dostupni prostori otvoreni za korisnike svih dobnih skupina. U IFLA-inu i UNESCO-ovu „Manifestu za narodne knjižnice“ narodna se knjižnica definira kao lokalno obavijesno središte, koje svojim korisnicima omogućuje neposredan pristup svim vrstama znanja i informacija.³⁷ Također se kaže da su „sloboda, napredak i razvitak društva i pojedinaca temeljne ljudske vrijednosti, koje se mogu

³³ Akcijski plan za obrazovanje za održivi razvitak. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: http://www.mzoip.hr/doc/akcijski_plan_za_oor_.pdf, str. 3.

³⁴ Deklaracija o zaštiti okoliša u Republici Hrvatskoj. // Narodne novine 34, 865(1992). [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1992_06_34_865.html.

³⁵ Strategija održivog razvitka Republike Hrvatske. // Narodne novine 30, 658(2009). [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2009_03_30_658.html.

³⁶ IFLA statement on libraries and development. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <http://www.ifla.org/publications/ifla-statement-on-libraries-and-development>.

³⁷ UNESCO-v manifest za narodne knjižnice. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/UNESCOv_manifest_za_narodne_knjiznice.htm.

ostvariti samo ako se omogući dobro obaviještenim građanima da primjenjuju svoja demokratska prava i igraju aktivnu ulogu u društvu“.³⁸

Na 80. generalnoj konferenciji i skupštini IFLA-e u Lyonu 2014. godine donesena je „Lyonska deklaracija o pristupu informacijama i razvoju“.³⁹ U njoj je istaknuto da poboljšan pristup informacijama i znanju u društvu, potpomognut dostupnošću informacijskih i komunikacijskih tehnologija, podržava održivi razvoj i poboljšava živote ljudi. Potpisnici su pozvali zemlje članice Ujedinjenih naroda da na međunarodnoj razini preuzmu obvezu primjene razvojnog programa nakon 2015. godine, kako bi se svim ljudima omogućilo ne samo pristup nego i razumijevanje, korištenje i dijeljenje informacija važnih za promicanje održivog razvoja i demokratskih društava. Veća dostupnost kvalitetnih informacija i uključenost zajednica u njihovo stvaranje osigurat će pravedniju raspodjelu sredstava. Održivi razvoj, kaže se u Deklaraciji, nastoji omogućiti dugoročno društveno i ekonomsko blagostanje ljudi diljem svijeta. Knjižnice su, zajedno s drugim informacijskim posrednicima, istaknute kao mjesta koja imaju sposobnosti i resurse da pružanjem informacija i povezivanjem zainteresiranih strana pomognu vladama, ustanovama i pojedincima pri upravljanju vlastitim razvojem, odnosno pri donošenju odgovornih odluka koje su od bitne važnosti za postizanje održive budućnosti.

4. Zeleni programi i usluge hrvatskih knjižnica

Osim radova o primjerima dobre prakse, malo je dosad objavljenih znanstvenih ili stručnih radova koji hrvatsko knjižničarstvo tematiziraju s obzirom na održivi razvoj. Nekoliko ih je okupljeno u zborniku publiciranom uz 15. okrugli stol o slobodnom pristupu informacijama, čija su tema bile *Knjižnice i održivi razvoj*.⁴⁰ O ulozi knjižnica u promicanju održivoga razvoja govori se i u radu koji se bavi *Zelenom knjižnicom energetske efikasnosti* (ZeeK), zbirkom građe koja se od 2012. godine postavlja u različitim hrvatskim knjižnicama u sklopu provedbe projekta *Poticanje energetske efikasnosti u Hrvatskoj*.⁴¹

³⁸ Isto.

³⁹ Lyonska deklaracija o pristupu informacijama i razvoju. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: [https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https://www.hkdrustvo.hr/clanovi/alib/datoteke/20140911-IFLA%20Lyonska%20deklaracija-prijevod%20HKD\(1\).doc](https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https://www.hkdrustvo.hr/clanovi/alib/datoteke/20140911-IFLA%20Lyonska%20deklaracija-prijevod%20HKD(1).doc).

⁴⁰ Slobodan pristup informacijama : 15. okrugli stol : zbornik radova / uredila Davorka Pšenica. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2015.

⁴¹ Petr Balog, K.; Lj. Siber. Green libraries: libraries' contribution to energy efficiency. // 3. međunarodni znanstveni simpozij Gospodarstvo Istočne Hrvatske: vizija i razvoj = 3rd international scientific symposium Economy of Eastern Croatia: vision and growth. Osijek : Ekonomski fakultet Osijek, 2014. Str. 478-487.

Što se tiče zelene pismenosti, 2015. godine provedeno je manje istraživanje s ciljem stjecanja uvida u stavove studenata prava o zaštiti okoliša te utvrđivanja razine njihove informacijske pismenosti u vezi sa zakonima i propisima iz tog područja.⁴²

Prvi rad s prikazom primjera dobre prakse predstavio je prvi hrvatski projekt koji je programski spojio knjižničarstvo i ekologiju – projekt *Zelena knjižnica* koji je u ožujku 2011. godine pokrenulo Društvo bibliotekara Istre u Puli.⁴³ Zamisao je potaknuta velikom posjećenošću, kao i zainteresiranošću medija za projekciju filma „Dom“ na Odjelu za ekonomiju i turizam „dr. Mijo Mirković“, koju je povodom Međunarodne godine biološke raznolikosti Društvo bibliotekara Istre organiziralo u suradnji sa Sveučilištem Jurja Dobrile u Puli. Projekt provode Sveučilišna knjižnica u Puli i istarske narodne knjižnice u suradnji s brojnim ustanovama, udrugama, aktivističkim grupama i pojedincima koji se bave okolišnom tematikom. Cilj mu je edukacija javnosti i širenje svijesti o održivom društvu i nužnosti zaštite okoliša, i to putem mrežnih stranica projekta, projekcija dokumentarnih filmova, stručnih predavanja, tribina i promocija knjiga ekološke tematike. Stručna predavanja održali su brojni sveučilišni profesori, ugledni znanstvenici i stručnjaci iz ustanova koje se bave održivim razvojem, zaštitom okoliša, kvalitetom čovjekova života i budućnošću planeta: s Instituta društvenih znanosti „Ivo Pilar“, Instituta za društvena istraživanja, Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli, Arhitektonskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Farmaceutsko-biokemijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Instituta za oceanografiju i ribarstvo i dr. O širini spektra tema o kojima se govorilo svjedoče naslovi održanih predavanja, a ovo je samo dio njih: *Ekološki otisak: kako je razvoj zgazio održivost*; *Šuma i biološka raznolikost*; *Klima 2047.g., Fair Trade – sustav pravedne trgovine*; *Postkarbonski gradovi – planiranje za doba energetske i klimatske neizvjesnosti*; *Električni i elektronički otpad*; *Zelena poduzetništvo*; *Problematika proizvodnje hrane u 21. stoljeću*; *Održivi razvoj: može li se obrazovati za promjenu?*; *Nacionalni interesi razvoja Hrvatske kroz prizmu koncepta održivog razvoja*; *Sukob javnog i privatnog interesa u farmaciji i medicini*; *O ekoaktivizmu*; *O starim biljnim sortama Istre*; *Pravo na prostor i Prostorna pravda*; *Permakultura kao globalna društvena promjena*.⁴⁴ Dio predavanja organiziranih u sklopu projekta uključen je u međuvremenu u tri kolegija na Fakultetu za ekonomiju i turizam „dr. Mijo Mirković“ u Puli.⁴⁵

⁴² Petr Balog, K.; Lj. Siber. Law students' information literacy skills and attitudes towards environmental protection and environmental legislation. // *Libri* 66, 3(2016), 201-212. doi: <https://www.degruyter.com/view/j/libr.2016.66.issue-3/libri-2016-0018/libri-2016-0018.xml>.

⁴³ Kraljević, I. Zelena knjižnica : projekt Društva bibliotekara Istre. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 56, 3(2013), 199-204.

⁴⁴ Zelena knjižnica. [citirano: 2017-06-13]. Dostupno na: <http://zk.dbi.hr/?cat=3>.

⁴⁵ Kraljević, I. Nav. dj., str. 201.

I prije projekta Društva bibliotekara Istre u brojnim su se hrvatskim knjižnicama održavale različite povremene aktivnosti vezane uz ekologiju, no taj je projekt oblikovao model knjižničnih zelenih programa te potaknuo razvoj takvih sustavnih i kontinuiranih programa na nacionalnoj razini.

Nakon što je prvi put predstavljen široj knjižničarskoj javnosti, na 38. *skupštini Hrvatskoga knjižničarskog društva*, održanoj u *Osijeku u rujnu 2012. godine*, motivirao je Gradsku knjižnicu „Juraj Šižgorić“ iz Šibenika da svoju prvu zelenu aktivnost organizira već sljedeći mjesec, a bila je to projekcija dokumentarnoga filma Annie Leonard *Priča o stvarima (The Story of Stuff)*.⁴⁶ U knjižnici su otad održane brojne aktivnosti s ekološkim sadržajima i za djecu i za odrasle, među kojima su predavanja o permakulturi, zelenoj energiji, biološkoj raznovrsnosti i pravilnoj prehrani.⁴⁷

Neovisno o istarskome projektu, u studenome 2012. godine svoju *zelenu policu* javnosti je predstavila Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu.⁴⁸ Ondje je u suradnji s Programom Ujedinjenih naroda za razvoj (UNDP) u sklopu Zbirke službenih publikacija otvorena prva *Zelena knjižnica energetske efikasnosti (ZeeK)*.⁴⁹ Tim se nazivom označava zbirka građe koja okuplja sve stručne publikacije i brošure objavljene u sklopu provedbe projekta *Poticanje energetske efikasnosti u Hrvatskoj* (projekt EE)⁵⁰, a u svrhu omogućavanja njihove dostupnosti i u fizičkom obliku svima zainteresiranima za povećavanje energetske efikasnosti kroz primjenu energetske efikasne mjere, kao i obnovljivih izvora energije.⁵¹ Namijenjena je stručnjacima, pripadnicima akademske zajednice, studentima i svim građanima kako bi se potaknulo povećavanje odgovornog ponašanja pri upotrebi energije kroz primjenu energetske efikasne mjere, kao i obnovljivih izvora energije.

U međuvremenu, Zelenu knjižnicu energetske efikasnosti otvorile su u svom prostoru brojne hrvatske knjižnice: Sveučilišna knjižnica Pula; Gradska knjižni-

⁴⁶ Izvješće o radu Gradske knjižnice „Juraj Šižgorić“ Šibenik u 2012. godini. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: http://www.knjiznica-sibenik.hr/dokum/Izvjescje_o_radu_knjiznice_u_2012.pdf.

⁴⁷ Gradska knjižnica „Juraj Šižgorić“. Arhiva događanja. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: http://www.knjiznica-sibenik.hr/arhiva_d.html.

⁴⁸ Zelena knjižnica energetske efikasnosti u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/zelena-knjiznica-energetske-efikasnosti-u-nacionalnoj-i-sveucilisnoj-knjiznici-u-zagrebu>.

⁴⁹ U Zagrebu otvorena prva Zelena knjižnica energetske efikasnosti. // *Poticanje energetske efikasnosti u Hrvatskoj*. 19. 11. 2012. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <http://www.enu.fzoeu.hr/p/u-zagrebu-otvorena-prva-zelena-knjiznica-energetske-efikasnosti>.

⁵⁰ *Poticanje energetske efikasnosti u Hrvatskoj – EE*. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <http://www.enu.fzoeu.hr>.

⁵¹ Zelena knjižnica energetske efikasnosti. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <http://www.enu.fzoeu.hr/info-edu/zelena-ee-knjiznica>.

ca „Franjo Marković“, Križevci; Knjižnica i čitaonica Grada Preloga; Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek; Knjižnica Pravnog fakulteta Sveučilišta u Osijeku; Sveučilišna knjižnica Rijeka; Sveučilišna knjižnica Split; Gradska knjižnica Zadar; Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“, Karlovac; Narodna knjižnica i čitaonica Vlado Gotovac, Sisak; Osnovna škola Sesvetska Sela.⁵²

Pod sloganom *Zajedno u brizi za okoliš* i u suradnji s Udrugom za održivi razvoj Hrvatske (ODRAZ), od 2013. godine bogat zeleni program počinje se provoditi u Knjižnici i čitaonici „Fran Galović“ u Koprivnici.⁵³ Programom su obuhvaćeni korisnici svih dobnih skupina – ekološki sadržaji ugrađeni su u aktivnosti pričaonice za bebe i malu djecu, pričaonice za predškolce i kreativne radionice za djecu i mlade, a za odrasle korisnike održavaju se projekcije dokumentarnih filmova, predavanja i tribine te postavljaju izložbe u knjižničnim izlozima. Održana predavanja i radionice educirali su korisnike o hortikulturnom uređenju vrta i okućnice, kompostiranju, sjemenarstvu, postupanju s otpadom i ekološkom aktivizmu.

Na Dječjem odjelu postavljen je ekokutić, a na drugim odjelima okolišna građa označena je posebnim naljepnicama. Na knjige se stavljaju naljepnice s ekološkim savjetima, a u prostoru knjižnice smješten je i spremnik za odlaganje starih baterija.

Usto, 2013. godine za projekt *Ekoknjižnica: za prijateljstvo s prirodom* Gradska knjižnica Vukovar – Ogranak Sotin dobiva vrijednu potporu na natječaju za zeleno poduzetništvo *Moja zelena zona*.⁵⁴ Program je zamišljen tako da se ekološka svijest djece razvija uz praktičan rad. Osim niza edukativno-kreativnih radionica provedenih s djecom vrtičke i osnovnoškolske dobi, u dvorištu zgrade u kojoj je smješten Ogranak Sotin s djecom je uređen i vrt u kojem je postavljen plastenik i zasađene su gredice, a uređeno je i dječje igralište opremljeno lju-ljačkama, toboganom i drugim spravama za igru na otvorenom.⁵⁵ To je ujedno i prvi hrvatski knjižnični program koji je spojio teorijsku poduku s praktičnim vještinama. Osim za djecu i mlade, u sklopu svoga programa *Zelena zona* vukovarska gradska knjižnica provodi različite sadržaje kojima su obuhvaćeni i odrasli korisnici. Tema trećeg po redu sajma knjiga *Likebook*, koji se u (su)organizaciji

⁵² Popis EE info točaka otvorenih u sklopu projekta. // Poticanje energetske efikasnosti u Hrvatskoj. [citirano: 2017-10-05]. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <http://www.enu.fzoeu.hr/info-edu/gdje-po-savjet-ee-savjeti/adrese-ee-info-tocaka>.

⁵³ Knjižnica Fran Galović Koprivnica: [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <http://www.knjiznica-koprivnica.hr/knjiznica/defaultcont.asp?id=10&n=5>.

⁵⁴ Eko knjižnica: za prijateljstvo s prirodom.// Zagrebačka banka. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <https://www.mozjabastart.hr/home/eko-knjiznica-za-prijateljstvo-s-prirodom>.

⁵⁵ Bugarski, M. Ekološki programi i radionice na dječjem odjelu gradske knjižnice Vukovar. // Knjižničarstvo 19, 1/2(2015), 77– 100. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: http://www.knjiznicarstvo.com.hr/wp-content/uploads/2016/02/250_Bugarski_2015_1-2.pdf.

Gradske knjižnice Vukovar održava od 2012. godine, bila je Zeleno srce grada. Središnja aktivnost te manifestacije bila je uređenje „Zelene čitaonice“ u centru grada, koja je pritom dana na korištenje svim stanovnicima grada Vukovara.⁵⁶

U Gradskoj knjižnici Slavka Kolara u Čazmi program *Zelena knjižnica* pokrenut je 2013. godine predavanjem *Eko-vrt*⁵⁷ te formiranjem stručne zbirke knjižne i neknjižne građe iz područja prirodoslovlja, ekološke poljoprivrede, zaštite okoliša i održivog razvoja.⁵⁸ Na osnovi toga, u suradnji s Poljoprivrednom savjetodavnom službom razvijen je projekt *Poljoprivredna i zelena knjižnica*⁵⁹ koji se provodi kroz predavanja, savjetovanja uz tehničku podršku te informacije na knjižničnim mrežnim stranicama. Od 2015. godine program se proširuje suradnjom s udrugama poljoprivrednih proizvođača, udrugom ekoloških proizvođača Eko-kultura te poljoprivrednom zadrugom Plodovi Moslavine. Cilj je projekta da pridonese ruralnom razvoju Čazme i okolice.

Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek organizirala je 2014. godine radionicu *Permakultura u gradovima*⁶⁰, na kojoj su se polaznici u prve tri sesije upoznali s načelima permakulture, održivim graditeljstvom i stanovanjem, obnovljivim izvorima energije i voda, prikupljanjem kišnice i pročišćavanjem otpadnih voda te mogućnostima uzgoja povrća, voća i aromatičnog bilja na balkonima, tersama i manjim urbanim površinama. U sklopu posljednje sesije u dvorištu knjižnice izrađen je permakulturni vrt s aromatičnim i začinskim biljem. Knjižnica je izdala i publikaciju *„Permakultura u gradovima: vodič kroz osnove permakulture“*, u kojoj su predstavljena teorijska znanja vezana uz permakulturu te materijali vezani uz provedbu radionice.⁶¹ Edukativno-kreativna radionica istoga naziva održana je i sljedeće godine, kada je u suradnji s Press-centrom za okoliš Hrvatske organiziran i nagradni natječaj za najbolji esej i najbolju fotografiju s temom *Održivi gradovi*.⁶²

⁵⁶ Bugarski, M. Programi „Zelene zone“ Gradske knjižnice Vukovar za razvoj ekoloških navika najmlađih korisnika // HKD novosti 73 (2017). [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1333>.

⁵⁷ Javno predavanje na temu „Eko-vrt“. // Gradska knjižnica Slavka Kolara Čazma. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <http://www.gradska-knjiznica-cazma.hr/index.php/novosti/527-javno-predavanje-na-temu-eko-vrt>.

⁵⁸ Jelić Balta, V. Poljoprivredna i zelena knjižnica // HKD Novosti. 73 (2017). [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1340>.

⁵⁹ Isto.

⁶⁰ Radionica „Permakultura u gradovima“ 2014. // GISKO. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <http://www.gskos.unios.hr/index.php/2014/10/09/radionica-permakultura-u-gradovima-2014>.

⁶¹ Permakultura u gradovima: vodič kroz osnove permakulture / (urednici) Lj. Mitoš Svoboda, S. Mokriš, M. Seleš. Osijek : Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek, 2014.

⁶² Mokriš, S. Edukativno-kreativna radionica „Permakultura u gradovima“. // Knjižničarstvo 19, 1/2(2015), 195– 201. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <http://www.knjiznicarstvo.com>.

Na 39. skupštini Hrvatskoga knjižničarskog društva, održanoj u listopadu 2014. godine u Splitu, osnovana je *Radna grupa za zelene knjižnice*⁶³ u svrhu promicanja održivoga razvoja i zaštite okoliša kroz knjižnične programe na nacionalnoj razini, odnosno u svrhu poticanja što većeg broja hrvatskih knjižnica na razvoj zelenih programa. Među teme kojima će se baviti ta radna grupa ulaze i pitanja energetske učinkovitosti u knjižnicama. Već početkom 2015. godine Radna grupa za zelene knjižnice provela je među knjižnicama anketu⁶⁴ čiji su rezultati pokazali da je među knjižničarima već razvijena svijest o nužnosti zaštite okoliša te da imaju želju za sudjelovanjem u razvoju i ponudi tema iz ekologije namijenjenih korisnicima. U svibnju te godine Radna grupa započinje akciju na nacionalnoj razini *Pokrenimo zelene knjižnice*, i to projekcijama filmova s aktualnog *E?! – Okolišnog film festivala*⁶⁵, čije je prikazivanje odmah nakon završetka Festivala omogućila Aktivistička grupa Zelena akcija. U knjižnicama su tada prikazani sljedeći dokumentarni filmovi: *Prekid*, *Poslije izljeva*, *Sjemenke permakulture*, *Obrisi održive budućnosti – energetika*, *Frakiranje Patagonije* i *Opasne tajne*. Tijekom prve dvije godine u tu se akciju uključilo 90-ak knjižnica koje su filmove prikazivale u svojim prostorima, a akcija se provodi i dalje.

Od 2015. godine sve više hrvatskih knjižnica osmišljava sustavne programe sa sadržajima ekološke tematike. Jedna je od njih i Gradska knjižnica Samobor, koja je krenula od poticanja korisnika na zanimanje za prirodna bogatstva samoborskog kraja te razvijanja suradnje s lokalnim ustanovama i udrugama koje promiču ekološke vrijednosti.⁶⁶ Osim organiziranjem brojnih *zelenih* predavanja i radionica namijenjenih djeci i odraslima, svoj doprinos samoborska je knjižnica dala i izdavaštvom. U suradnji s Javnom ustanovom Zeleni prsten Zagrebačke županije objavila je publikaciju „Samoborsko lepo cvetje“ Milana Žegarca, za koju je prikupila i obradila materijale koje čuva u svojoj zavičajnoj zbirci.⁶⁷

O zelenim programima hrvatskih knjižnica čulo se 2015. godine i izvan granica domovine. Naime Petar Lukačić (Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“, Koprivnica) predstavio je rad *Projekt Zelena knjižnica u Hrvatskoj*, nastao u suautor-

hr/wp-content/uploads/2016/02/256_Mokris_2015_1-2.pdf.

⁶³ Hrvatsko knjižničarsko društvo. Radna grupa za Zelene knjižnice. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: https://www.hkdruštvo.hr/hr/strucna_tijela/50.

⁶⁴ Kraljević, I.; P. Lukačić. Zelene knjižnice u Hrvatskoj: poučavanjem do održivog društva. // Slobodan pristup informacijama : 15. okrugli stol : zbornik radova / uredila Davora Pšenica. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2015. Str. 124-125.

⁶⁵ Drugi E?! : okolišni film festival. // Zelena akcija. 7.4.2015. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: http://zelena-akcija.hr/hr/programi/aktivisticka_grupa/drugi_e_okolisni_film_festival.

⁶⁶ Robotić, D. Zelena knjižnica kao poticatelj razvoja ekoloških navika korisnika. // HKD Novosti 73(2017) [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <https://www.hkdruštvo.hr/hkdnovosti/clanak/1334>.

⁶⁷ Isto.

stvu s Ivanom Kraljevićem (Sveučilišna knjižnica u Puli) na Svjetskom kongresu IFLA-e u Cape Townu u Južnoafričkoj Republici održanom od 15. do 21. kolovoza 2015., s temom *Dinamične knjižnice: pristup, razvoj i transformacija*.⁶⁸

U svibnju 2016. godine Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu predstavila je projekt *Zelena knjižnica za zelenu Hrvatsku*⁶⁹, koji je pokrenula u svrhu izobrazbe i senzibiliziranja korisnika, osobito studenata, za zaštitu i očuvanje prirode i okoliša, odnosno prirodnih bogatstava kao bitnoga elementa hrvatske kulturne baštine. Kao uvodni dio projekta u knjižnici su uređeni posebni izložbeni prostori nacionalnih parkova Risnjak, Paklenica i Krka te Parka prirode Kopački rit. U sklopu projekta najavljena je izrada dokumentacije potrebne za opskrbu postrojenja knjižnice tehnološkom (hladnom) vodom, kao i dokumentacija potrebna za postavljanje fotonaponskih ćelija na krov knjižnice radi proizvodnje električne energije. Planirano je i uvođenje ekološki prihvatljivog sustava zaštite od požara. To je stoga prvi hrvatski knjižnični zeleni projekt koji osim programa i usluga obuhvaća i planiranje poboljšanja energetske učinkovitosti zgrade te njezina utjecaja na okoliš.

Tijekom iste godine Knjižnice grada Zagreba u Knjižnici Savica provode pilot-projekt *Zelena knjižnica*.⁷⁰ Njegova je specifičnost u tome što je program razvijen u suradnji s korisnicima, prije svega članovima Tranzicijske grupe Savica koju je u knjižnici krajem 2015. godine osnovala skupina stanovnika naselja u svrhu podizanja razine ekološke i socijalne kvalitete života na lokalnoj razini te senzibiliziranju sugrađana za mogućnosti tranzicije iz neodrživog u održivi razvoj života u svojoj sredini. U suradnji s Tranzicijskom grupom Knjižnica Savica organizirala je tijekom te godine dvije cjelodnevne akcije na javnim kvartovskim površinama s programskim sadržajima namijenjenim svim dobnim skupinama. Te su akcije obuhvaćale uređenje kvartovskih javnih površina, oslikavanje zidova muralima i grafitima, predstavljanje lokalnih kreativaca te ekološki proizvedenu hranu malih obiteljskih gospodarstava, radionice urbanog vrtlarenja, besplatnu razmjenu odjeće, obuće i igračkaka, ali i čitanje na otvorenom te promicanje važnosti knjige tijekom cijelog života. U suradnji s udrugom Zelena mreža aktivističkih grupa (ZMAG)⁷¹ organizirana su predavanja i radionice od kojih je dio bio namijenjen djeci i mladima (*Radionica kompostiranja u stanu, Porijeklo naše hrane i radionica izrade zelenih sokova, Recikliranje najlonskih vrećica — izrada uporabnih*

⁶⁸ Kraljević, I.; P. Lukačić. Project Green library in Croatia. // IFLA WLIC 2015. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <http://library.ifla.org/1208/1/095-kraljevic-en.doc.pdf>.

⁶⁹ Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu predstavila projekt Zelena knjižnica za zelenu Hrvatsku. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/nacionalna-sveuciliska-knjiznica-zagrebu-predstavila-projekt-zelena-knjiznica-zelenu-hrvatsku/>.

⁷⁰ Dragaš, B.; S. Ercegovac. Program Zelena knjižnica u Knjižnici Savica : ishodište istomišnog projekta Knjižnica grada Zagreba. // HKD Novosti 73(2017). [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1336>.

⁷¹ ZMAG. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <https://www.zmag.hr>.

predmeta), a dio odraslim korisnicima (*Uvod u permakulturu — dizajniranje održive budućnosti, Urbana permakultura – jestivi gradovi, Radionica kućnog sjemenarstva*).⁷²

Na osnovi programa Knjižnice Savica osmišljen je projekt koji se od početka 2017. godine provodi u četrnaest knjižnica mreže Knjižnica grada Zagreba.⁷³ Namijenjen je svim dobnim skupinama korisnika, a ostvaruje se kroz edukativna predavanja i radionice, predstavljanje knjiga ekološke tematike, projekcije dokumentarnih filmova, tematske izložbe, akcije na javnim površinama i uređenje knjižničnoga okoliša. Programima su obuhvaćene sljedeće teme: urbana permakultura, nove tehnologije u funkciji zaštite okoliša i štednje energije, pravilno postupanje s otpadom, gradski vrtovi, vrtovi na balkonima i krovovima zgrada, zaštita bilja prirodnim sredstvima, kompostiranje u stanu. Kao i u drugim knjižnicama, projekt se provodi u suradnji s brojnim ustanovama, udrugama i pojedincima koji se profesionalno bave područjem ekologije ili svojim aktivizmom u zajednici pridonose zaštiti okoliša i jačanju svijesti o održivome društvu.

5. Pogled u budućnost

S porastom broja zelenih knjižničnih programa povećava se dostupnost informacija o njima kako u knjižničarskoj zajednici tako i u javnosti. Na 41. skupštini Hrvatskoga knjižničarskog društva, održanoj u listopadu 2016. godine, jedna od sesija bila je *Zelena knjižnica – prilagodba knjižnica promjenama u suvremenom društvu*⁷⁴, a na njoj su o svojim programima govorili knjižničari iz različitih vrsta knjižnica. U studenom te godine u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu održan je okrugli stol o zelenim programima u hrvatskim knjižnicama⁷⁵, na kojem su osim knjižničara, među ostalima, sudjelovali i stručnjaci iz Fonda za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost i Hrvatske agencije za okoliš i prirodu. Također u NSK-u, u rujnu 2017. godine, pod nazivom *Okrenimo na zeleno* održan je trodnevni *Zeleni festival*⁷⁶ na kojem su sudjelovali brojni sveučilišni profesori, znanstvenici i stručnjaci iz Hrvatske i inozemstva, a predstavljeni su i zeleni programi u hrvatskim knjižnicama.

Osim knjižničnih korisnika, zelenim se programima educiraju i knjižničari, pa je realno očekivati jačanje ekološke svijesti u knjižničarskoj zajednici. Osim u raznovrsnim programima, to će se zasigurno odraziti i u svakodnevnom funkcioniranju knjižnica.

⁷² Dragaš, B.; S. Ercegovac. Nav. dj.

⁷³ Knjižnice grada Zagreba. Projekt Zelena knjižnica za zeleni Zagreb. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <http://www.kgz.hr/hr/zelena-knjiznica/32340>.

⁷⁴ 41. skupština. Nav. dj.

⁷⁵ Okrugli stol. Nav. dj.

⁷⁶ Održan „Zeleni festival – (O)krenimo na zeleno. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/odrzan-zeleni-festival-okrenimo-zeleno-nsk>.

niranju knjižničnih prostora, od razvrstavanja otpada i odgovornijeg postupanja s energijom do aktivnosti vezanih uz uređenja knjižničnog okoliša. Kao što je već navedeno, u mnogim su knjižnicama postavljene zbirke građe *Zelena knjižnica energetske efikasnosti* (ZeeK)⁷⁷ kojima je svrha učiniti stručne publikacije dostupnijima stručnjacima i građanima te ih i na taj način potaknuti na primjenu energetski efikasnih mjera i obnovljivih izvora energije. Stoga će i knjižničari početi aktivnije voditi brigu o utjecaju svojih prostora ili zgrada na okoliš te će nastojati ishoditi povećanje njihove energetske učinkovitosti. Tako će ne samo edukativnim sadržajima nego i praktičnim primjerima biti među predvodnicima promjena u društvu.

6. Zaključak

Budući da knjižnice budno prate aktualna društvena zbivanja te programima i uslugama nastoje zadovoljiti potrebe svojih korisnika, povremeni sadržaji iz spektra ekologije u njihovim su programima i uslugama zastupljeni već desetljećima. No 2011. godine Društvo bibliotekara Istre pokrenulo je projekt *Zelena knjižnica* koji će postati pokretač razvoja sustavnih knjižničnih zelenih programa koji se otad počinju provoditi u različitim vrstama knjižnica diljem Hrvatske. Tomu će pridonijeti i osnivanje Radne grupe za zelene knjižnice Hrvatskoga knjižničarskog društva, koja je, među ostalim, organizator akcije na nacionalnoj razini *Pokrenimo zelene knjižnice*.

Iz ovoga kratkog kronološkog prikaza razvoja knjižničnih zelenih programa vidljiv je veoma širok raspon ideja i mogućnosti koje su hrvatske knjižnice dosad ostvarile u nastojanjima da ekološke teme učinkovito ugrade u svoju redovitu djelatnost. Ti su programi prije svega usmjereni na informacije o zaštiti okoliša i održivom društvu te na stjecanje znanja i vještina u svrhu poboljšanja kvalitete čovjekova života, uključujući i njegov okoliš. Kao što je u IFLA-inoj *Izjavi o knjižnicama i razvitku* i naglašeno, knjižnice imaju prirodnu ulogu pružanja takvih informacija i usluga te njima mogu znatno pridonijeti poboljšavanju održivosti na razini cijele zajednice, a na donositeljima je odluka da ih prepoznaju kao pouzdane ustanove u tom procesu.

Ekološki knjižnični programi ostvaruju se kroz široku lepezu aktivnosti: predavanja, radionice, predstavljanja knjiga, tematske izložbe, projekcije dokumentarnih filmova, uređenje knjižničnog okoliša, akcije na javnim površinama, izdavačka djelatnost te oblikovanje tematskih zbirki knjižnične građe. Ovisno o vrsti knjižnice, strukturi njezina članstva te tipu mjesta u kojem je smještena, knjižničari osmišljavaju programe i odabiru teme koje će na najbolji način zadovoljiti njihove korisnike.

⁷⁷ Popis EE. Nav. dj.

Svojim „zelenim“ programima i uslugama knjižnice pridonose razvoju „zelene pismenosti“ građana, koja podrazumijeva informiranost o održivom razvoju društva i nužnosti zaštite okoliša, sposobnost kritičkoga mišljenja o ekološkim temama te stjecanje znanja i vještina potrebnih za poboljšavanje kvalitete vlastitoga života i života čitave zajednice. Osim razvoja zelene pismenosti građana, knjižnični zeleni programi otvaraju put za poboljšavanje energetske učinkovitosti svojih zgrada te njihova utjecaja na okoliš.

Zelenim akcijama koje organiziraju na javnim površinama knjižnice dopiru i do onih korisnika koji nisu njihovi članovi, potiču sugrađane na aktivizam u zajednici, povećavaju svoju vidljivost u lokalnoj sredini te privlače nove korisnike.

Za provedbu kvalitetnih i raznovrsnih programskih sadržaja s ekološkom tematikom nužna je suradnja s različitim ustanovama i udrugama koje se profesionalno bave održivim razvojem, zaštitom biljnoga i životinjskoga svijeta, očuvanjem okoliša i urbanom permakulturom. Broj knjižnica koje provode sustavne programe s ekološkim sadržajima u stalnom je porastu. Osim raznovrsnih programa namijenjenih korisnicima, zelene će knjižnice sve veću pozornost pridavati utjecaju svojih prostora na okoliš te poboljšavanju njihove energetske učinkovitosti.

LITERATURA

- Akcijski plan za obrazovanje za održivi razvitak. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: http://www.mzoip.hr/doc/akcijski_plan_za_oor_.pdf, str. 3.
- Antonelli, M. The green library movement: an overview and beyond. // *Electronic Green Journal* 27, 1(2008). [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <http://escholarship.org/uc/item/39d3v236>
- Aulio, G. J. Green libraries are more than just buildings. // *Electronic Green Journal* 35, 1, (2013), str. 1. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <http://escholarship.org/uc/item/3x11862z>
- Bugarski, M. Ekološki programi i radionice na dječjem odjelu gradske knjižnice Vukovar. // *Knjižničarstvo* 19, 1/2(2015), 77– 100. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: http://www.knjiznicarstvo.com.hr/wp-content/uploads/2016/02/250_Bugarski_2015_1-2.pdf
- Bugarski, M. Programi „Zelene zone“ Gradske knjižnice Vukovar za razvoj ekoloških navika najmlađih korisnika // *HKD novosti* 73 (2017). [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <https://www.hkdruštvo.hr/hkdnovosti/clanak/1333>
41. skupština Hrvatskoga knjižničarskog društva. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <http://hkdruštvo.hr/clanovi/alib/datoteke/file/Program%20kona%C4%8Dni.pdf>

- Deklaracija o zaštiti okoliša u Republici Hrvatskoj. // Narodne novine 34, 865(1992). [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1992_06_34_865.html
- Dragaš, B.; S. Ercegovac. Program Zelena knjižnica u Knjižnici Savica : ishodište istoimenoga projekta Knjižnica grada Zagreba. // HKD Novosti 73(2017). [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1336>
- Drugi E?! : okolišni film festival. // Zelena akcija. 7.4.2015. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: http://zelena-akcija.hr/hr/programi/aktivisticka_grupa/drugi_e_okolinski_film_festival
- Ecological footprint. // Global footprint network. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <http://www.footprintnetwork.org/our-work/ecological-footprint>
- Eko knjižnica: za prijateljstvo s prirodom.// Zagrebačka banka. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <https://www.mojzabastart.hr/home/eko-knjiznica-za-prijateljstvo-s-prirodom>
- Global footprint network. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <http://www.footprintnetwork.org>
- Hrvatsko knjižničarsko društvo. Novosti. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti>
- IFLA statement on libraries and development. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <http://www.ifla.org/publications/ifla-statement-on-libraries-and-development>
- IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice. 2. hrv. izd. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011.
- Gradska knjižnica „Juraj Šižgorić“. Arhiva događanja. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: http://www.knjiznica-sibenik.hr/arhiva_d.html
- Hrvatsko knjižničarsko društvo. Radna grupa za Zelene knjižnice. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: https://www.hkdrustvo.hr/hr/strucna_tijela/50
- Izješće o radu Gradske knjižnice “Juraj Šižgorić” Šibenik u 2012. godini. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: http://www.knjiznica-sibenik.hr/dokum/Izvjescje_o_radu_knjiznice_u_2012.pdf
- Javno predavanje na temu „Eko-vrt“. // Gradska knjižnica Slavka Kolara Čazma. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <http://www.gradska-knjiznica-cazma.hr/index.php/novosti/527-javno-predavanje-na-temu-eko-vrt>
- Jelić Balta, V. Poljoprivredna i zelena knjižnica // HKD Novosti.73 (2017). [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1340>
- Kolbert, E. Šesto izumiranje : (sudbina vrsta u čovjekovim rukama). Zagreb : Znanje, 2015.
- Knjižnica Fran Galović Koprivnica: [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <http://www.knjiznica-koprivnica.hr/knjiznica/defaultcont.asp?id=10&n=5>

- Knjižnice grada Zagreba. Projekt Zelena knjižnica za zeleni Zagreb. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <http://www.kgz.hr/hr/zelena-knjiznica/32340>
- Knjižničarstvo. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <http://www.knjiznicarstvo.com.hr/>
- Kraljević, I.; P. Lukačić. Project Green library in Croatia. // IFLA WLIC 2015. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <http://library.ifla.org/1208/1/095-kraljevic-en.doc.pdf>
- Kraljević, I. Zelena knjižnica : projekt Društva bibliotekara Istre. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 56, 3(2013), 199-204.
- Kuzyk, R. Going green // Library Journal. 15.5. 2008. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <http://lj.libraryjournal.com/2008/05/events/going-green>
- LeRue, J.; S. LeRue. The green librarian. // Wilson Library Bulletin 65 (1991), str. 27-33.
- LEED - leadership in energy & environmental design. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <http://leed.usgbc.org/leed.html>
- Living planet report 2016. // World Wildlife Fund (WWF) [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <https://www.worldwildlife.org/publications/living-planet-report-2016>
- Lyonska deklaracija o pristupu informacijama i razvoju. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: [https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https://www.hkdrukstvo.hr/clanovi/alib/datoteke/20140911-IFLA%20Lyonska%20deklaracija-prijevod%20HKD\(1\).doc](https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https://www.hkdrukstvo.hr/clanovi/alib/datoteke/20140911-IFLA%20Lyonska%20deklaracija-prijevod%20HKD(1).doc)
- Mokriš, S. Edukativno-kreativna radionica „Permakultura u gradovima“. // Knjižničarstvo 19, 1/2(2015), 195– 201. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: http://www.knjiznicarstvo.com.hr/wp-content/uploads/2016/02/256_Mokris_2015_1-2.pdf
- Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu predstavila projekt Zelena knjižnica za zelenu Hrvatsku. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/nacionalna-sveucilisna-knjiznica-zagrebu-predstavila-projekt-zelena-knjiznica-zelenu-hrvatsku/>
- Održan „Zeleni festival – (O)krenimo na zeleno. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/odrzan-zeleni-festival-okrenimo-zeleno-nsk>
- Okrugli stol o „zelenim“ programima knjižnica u Hrvatskoj. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/okrugli-stol-o-zelenim-programima-knjiznica-hrvatskoj>
- Our common future, chapter 2: towards sustainable development. // Our common future: report of the World Commission on Environment and Development. UN Documents, A/42/427. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <http://www.un-documents.net/ocf-02.htm>
- Permakultura u gradovima: vodič kroz osnove permakulture* / (urednici) Lj. Mitoš Svoboda, S. Mokriš, M. Seleš. Osijek : Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek, 2014.

15. okrugli stol o slobodnom pristupu informacijama „Knjižnice i održivi razvoj“. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <http://hkdrustvo.hr/hr/skupovi/skup/291>
- Petr Balog, K.; Lj. Siber. Green libraries: libraries' contribution to energy efficiency. // 3. međunarodni znanstveni simpozij Gospodarstvo Istočne Hrvatske: vizija i razvoj = 3rd international scientific symposium Economy of Eastern Croatia: vision and growth. Osijek : Ekonomski fakultet Osijek, 2014. Str. 478-487.
- Petr Balog, K.; L. Siber. Law students' information literacy skills and attitudes towards environmental protection and environmental legislation. // Libri 66, 3(2016), 201-212. doi: <https://www.degruyter.com/view/j/libri.2016.66.issue-3/libri-2016-0018/libri-2016-0018.xml>
- Popis EE info točaka otvorenih u sklopu projekta. // Poticanje energetske efikasnosti u Hrvatskoj. [citirano: 2017-10-05]. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <http://www.enu.fzoeu.hr/info-edu/gdje-po-savjet-ee-savjeti/adrese-ee-info-tocaka>
- Poticanje energetske efikasnosti u Hrvatskoj – EE. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <http://www.enu.fzoeu.hr>
- Promjene u energetsom sustavu i proizvodnji hrane jedina su šansa oporavku planeta.// World Wildlife Fund (WWF). 27.10.2016. | WWF. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <http://croatia.panda.org/?282701/Promjene-u-energetskom-sustavu-i-proizvodnji-hrane-jedina-su-sansa-oporavku-planeta>
- Radionica „Permakultura u gradovima“ 2014. // GISKO. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <http://www.gskos.unios.hr/index.php/2014/10/09/radionica-permakultura-u-gradovima-2014>
- Reitz, J. M. Online dictionary for library and information science. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <http://www.abc-clio.com/ODLIS>
- Robotić, D. Zelena knjižnica kao poticatelj razvoja ekoloških navika korisnika. // HKD Novosti 73(2017) [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1334>
- Slobodan pristup informacijama : 15. okrugli stol : zbornik radova / uredila Davorka Pšenica. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2015.
128. kolokvij Centra za znanstvene informacije. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <https://www.lib.irb.hr/edukacija/prosla-dogadanja/47-zeleneknj>
- Strategija održivog razvitka Republike Hrvatske. // Narodne novine 30, 658(2009). [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2009_03_30_658.html
- Transforming our world: the 2030 agenda for sustainable development. // Sustainable development knowledge platform. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>
38. skupština Hrvatskoga knjižničarskog društva. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/hr/skupovi/program/198>

- U Zagrebu otvorena prva Zelena knjižnica energetske efikasnosti. // Poticanje energetske efikasnosti u Hrvatskoj. 19.11.2012. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <http://www.enu.fzoeu.hr/p/u-zagrebu-otvorena-prva-zelena-knjiznica-energetske-efikasnosti>
- UN. Sustainable development goals. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <http://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals>
- UNESCO-ov Manifest za narodne knjižnice. [citirano: 2012-10-05]. Dostupno na: http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/UNESCOv_manifest_za_narodne_knjiznice.htm
- Vjesnik bibliotekara Hrvatske. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/vjesnik-bibliotekara-hrvatske/index.php/vbh>
- What is a green building? green libraries. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <http://www.greenlibraries.org>
- World Wildlife Fund (WWF). [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <https://www.worldwildlife.org>
- Zelena knjižnica energetske efikasnosti. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <http://www.enu.fzoeu.hr/info-edu/zelena-ee-knjiznica>
- Zelena knjižnica energetske efikasnosti u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/zelena-knjiznica-energetske-efikasnosti-u-nacionalnoj-i-sveucilisnoj-knjiznici-u-zagrebu>
- Zeleni festival – (O)krenimo na zeleno. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/zeleni-festival-okrenimo-na-zeleno>
- ZMAG. [citirano: 2017-10-05]. Dostupno na: <https://www.zmag.hr>